

УДК 378:615.825

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-1-48>

Євгенія ВИШАР,

orcid.org/0000-0003-0937-7042

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти

Полтавського інституту економіки і права

(Полтава, Україна) evishar08@gmail.com

Людмила КЛЕЦЕНКО,

orcid.org/0000-0003-0092-381X

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізичної терапії ерготерапії

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Полтава, Україна) kletsenko_@ukr.net

Алла ГЕТА,

orcid.org/0000-0001-7031-5188

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

доцент кафедри фізичної культури та спорту

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Полтава, Україна) avg2901ne@gmail.com

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто основні теоретичні питання щодо сучасних аспектів використання педагогічних здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Теоретично охарактеризовано педагогічні здоров'язбережувальні технології у професійній діяльності спеціалістів з фізичної реабілітації. Доведено необхідність використання соціально-психологічних та педагогічних технологій у процесі реабілітації для його ефективності та стійкості результату. З огляду на це, враховуючи специфіку діяльності фахівців фізичної реабілітації, сформульовано визначення психолого-педагогічних здоров'язберігаючих технологій. Доведено, що ефективність процесу фізичної реабілітації залежить від готовності фахівців фізичної терапії, ерготерапії використовувати соціально-психологічні та педагогічні оздоровчі технології. Виділено, що здоров'язбережувальні педагогічні технології передбачають формування необхідних компетентностей для успішної фізичної реабілітації, формування моральних якостей особистості, які забезпечать ефективність реабілітаційного процесу на основі врахування педагогічних закономірностей та принципів. З'ясовано, що готовність майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності передбачає оволодіння ними впродовж навчання в ЗВО системою теоретико-практичних професійних знань, формування мотивів і потреб до їх реалізації в самостійній практичній професійній діяльності, що втілюється в можливості застосовувати сформовані медико-фізкультурні компетентності, соціально-психологічні методи цілеспрямованого впливу на особистість із урахуванням педагогічних закономірностей і принципів збереження та відновлення здоров'я. Встановлено необхідність посилення процесу формування готовності до використання соціально-психологічних, педагогічних оздоровчих технологій.

Ключові слова: педагогічні здоров'язбережувальні технології, фасилітація, технологія щастя та успіху, професійне здоров'я.

Yevheniia VYSHAR,

orcid.org/0000-0003-0937-7042

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Social Work and Special Education

Poltava Institute of Economics and Law

(Poltava, Ukraine) evishar08@gmail.com

Liudmyla KLETSENKO,

orcid.org/0000-0003-0092-381X

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Physical Therapy, Occupational Therapy

National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk"

(Poltava, Ukraine) kletsenko_@ukr.net

Alla HETA,

orcid.org/0000-0001-7031-5188

*Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor at the Department of Physical Culture and Sports
National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk"
(Poltava, Ukraine) avg2901ne@gmail.com*

MODERN ASPECTS OF USING PEDAGOGICAL HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL ACTIVITY

The article considers the main theoretical issues on modern aspects of the use of pedagogical health technologies in professional activities. Theoretical characteristics of pedagogical health-preserving technologies in the professional activity of specialists in physical rehabilitation are theoretically characterized. The necessity of using socio-psychological and pedagogical technologies in the process of rehabilitation for its effectiveness and sustainability of the result is proved. With this in mind, taking into account the specifics of the activities of physical rehabilitation specialists, the definition of psychological and pedagogical health-preserving technologies is formulated. It is proved that the effectiveness of the process of physical rehabilitation depends on the willingness of specialists in physical therapy, occupational therapy to use socio-psychological and pedagogical health technologies. It is highlighted that health-preserving pedagogical technologies involve the formation of the necessary competencies for successful physical rehabilitation, the formation of moral qualities of the individual that ensure the effectiveness of the rehabilitation process based on pedagogical laws and principles. It was found that the readiness of future specialists in physical rehabilitation to use health technologies in professional activities causes them to master in continuing their education in institution of higher education system of theoretical and practical professional knowledge, formation of motives and the need for their implementation in independent practical professional activity. medical and physical competences, social and psychological methods of purposeful influence on the personality with the application of pedagogical laws and principles of preservation and restoration of health are formed as much as possible. Strengthening the process of formation of preparation for the use of socio-psychological, pedagogical health technologies has been established.

Key words: pedagogical health technologies, facilitation, technology of happiness and success, professional health.

Актуальність теми дослідження. На сучасну особистість впливає багато негативних факторів, які визначають стан психічного та фізичного здоров'я, що виникають внаслідок різних захворювань. Ефективність професійної діяльності фахівця фізичної терапії залежить від уміння переконати людину вести здоровий спосіб життя, знайти індивідуальний підхід до кожного клієнта, створити умови для системного та послідовного процесу відновлення. При цьому, відповідно до віку, уподобань та медичної діагностики клієнта, необхідно вмело підбирати метод реабілітації, створювати умови для забезпечення стійкості та тривалості реабілітаційного ефекту. Як процес фізичної реабілітації, так і загальний реабілітаційний процес передбачають взаємодію реабілітолога і клієнта, і це передбачає певний педагогічний вплив.

Постановка проблеми. Від якісної організації реабілітаційного процесу залежить результат лікування і подальше повноцінне життя пацієнта. Необхідність надання якісної допомоги людині для повернення до повноцінного способу життя, при необхідності його зміни, а головне – збереження здоров'я – акцентує увагу на необхідності розвитку готовності фахівців фізичної реабілітації до використання оздоровчих технологій у професійній діяльності. Зміст освіти є одним з основних засобів формування професійної компетентності та світо-

гляду майбутніх фахівців, визначається метою та завданням освіти на певному етапі розвитку суспільства, є основою професійної компетентності.

Завдання статті. Розкрити сучасні аспекти використання педагогічних здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

Останні дослідження та публікації. Аналіз наукових праць із проблеми засвідчує, що в більшості з них охарактеризовано переважно формування готовності до використання медичних здоров'язбережувальних технологій фізичної реабілітації розглядали Ю. Лянной, А. Мальований, В. Мухін, В. Осіпов, С. Попов, А. Подоляк.

Окремим фізіотерапевтичним методам здоров'язбереження присвячені праці О. Архіпової, Є. Гарячого, Л. Горелова, В. Краснова, М. Носка, Д. Підкопая (теоретичні, методичні аспекти масажу); С. Бубковського, П. Губенка, Н. Жарської (кінезотерапія у відновленні та збереженні здоров'я); І. Байка, Л. Гаваа, С. Гуляр, А. Демецького, Дж. Курчана, Є. Мачерета, В. Поканевича, Е. Рімма, І. Самосюк (лікувально-профілактичні властивості рефлексотерапії, лазеротерапії, магнітотерапії); О. Каменєва (гірудотерапія); Н. Вагіної, І. Тархнішвілі, В. Уранова (кліматотерапія).

Питання використання здоров'язбережувальних технологій фізичної культури і спорту в процесі фізичної реабілітації опрацьовані в дослідженнях

В. Ареф'єва, Т. Круцевич, А. Нестеренка, Т. Полуниної, В. Сухан, Г. Суханової, Б. Шиян, Т. Христової (оздоровча фізична культура); Н. Борейка, М. Булатова, С. Євтушенка, К. Сахновського, В. Сліпецького (застосування різних видів спорту для фізичної реабілітації); С. Антонюк, Т. Бігідової, І. Випасняка, І. Ляхової, М. Трояновської (можливості адаптивної фізичної культури).

Але, незважаючи на такий широкий спектр досліджень, питання сучасні аспекти використання педагогічних здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності залишається досі повністю не вирішеним, отже актуальним.

Виклад матеріалу дослідження. Деталі професійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії передбачають урахування особливостей міжособистісної взаємодії між усіма суб'єктами реабілітаційного процесу та вимоги від студентів не лише орієнтування знань та репродуктивних стандартів, а й досягнення високого рівня соціально-психологічної компетентності.

Здоров'язберігаючі педагогічні технології – це система заходів, що включає взаємозв'язок і взаємодію всіх факторів освітнього середовища, покликаною підтримувати здоров'я дітей на всіх етапах навчання та розвитку. Технологія здоров'язбереження – це цілісна система виховання і оздоровлення, корекційно-профілактичних заходів, що реалізуються у взаємодії дітей з педагогами, дітей з батьками, дітей з лікарями, як традиційні прийоми навчання і сукупність методів, засобів та форм організації виховної роботи (Вишар: 76).

Багато вчених Н. Онищенко, Ю. Півненко, М. Смирнов, В. Лозицька розуміють це поняття як смисловий прийом, за допомогою якого досягаються навчальні завдання, і описують процес досягнення запланованих результатів, що відображає певний стан здоров'я (Вишар, 2021: 85).

Дослідник І. Усатова трактує поняття «здоров'язбережувальна технологія навчання» як цілеспрямовану, обґрунтовану систему навчальної діяльності, спрямовану на охорону, зміцнення та покращення здоров'я суб'єктів навчально-виховного процесу, результатом якої є формування здорового та безпечного способу життя учнів, культури, прищеплення інтересу до активної спортивної (фізичної) діяльності.

Технологія здоров'я потребує включення в освітню науку, акцентуючи увагу на оздоровчій функції педагогіки: розробка цілей, змісту та методів навчання здоровому способу життя; вирішення проблем здоров'я в системі освіти; організація моделей навчального процесу; охорона здоров'я всіх суб'єктів освіти навчально-вихов-

ного процесу, розробка комплексу методичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності та результативності тренувань при збереженні фізичної підготовленості.

Щодо класифікації здоров'язбережувальних педагогічних технологій, то виділяють такі типи: здоров'язбережувальні (технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання, праці та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм, відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям організму); оздоровчі (технології, що спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я, підвищення потенціалу здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія); технології навчання здоров'ю (гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання); виховання культури здоров'я (виховання особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини) (Вишар, 2021: 73).

Ю. Гавриленко пропонує такі класифікації освітніх технологій здоров'язбереження: організаційно-виховні технології, що визначають структуру навчально-виховного процесу, що сприяють попередженню втоми, рухових дефіцитів та інших станів; психолого-інструктивні технології, пов'язані з безпосередньою роботою вчителя в класі; освітні технології включають програми, навички, профілактика шкідливих звичок, хвороб, позакласні заходи, робота з батьками щодо формування здорової культури (Вишар, 2021: 91).

Дослідник Н. Смирнов виділив декілька груп навчальних технологій здоров'язбереження, в яких використовуються різні методи, форми та методи роботи: технології медицини та гігієни, спортивної культури та здоров'я, екологічної безпеки та безпеки життєдіяльності та санітарної освіти.

Отже, на основі аналізу наукових даних можна простежити тенденцію розуміння медико-освітньої технології як оздоровчої технології, що використовується в навчальному процесі. Проектуючи цей метод пояснення методик здоров'язбереження, ми можемо пояснити їх природу з урахуванням особливостей реабілітаційного процесу – прийомів, пов'язаних з передачею знань для успішної

фізичної терапії, формування моральних якостей, які забезпечать ефективність реабілітаційного та виховного процесів.

Своєю чергою, основними педагогічними принципами можна назвати: цілеспрямованість навчального процесу; зв'язок школи з життям; науковий зміст навчальної підготовки; доступність з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів; поінформованість, активність, самодіяльність, творчість у навчальному процесі; пов'язування навчання і виховання з продуктивною працею, корисною для суспільства; наочність; колективний характер виховання і навчання; повага до особистості дитини та того, що від неї розумно очікують; вибір найкращих методів, форм і засобів навчання, принципи інтенсивності, усвідомленості та ефективності навчання, виховні та розвивальні результати, методи інтеграції навчання і виховання.

Враховуючи особливості організації процесу фізичного відновлення, варто розглянути можливість використання здоров'язберігаючих методик навчання, щоб підвищити активність клієнта та допомогти їм створити позитивну позицію у власному одужанні. У теорію та практику психології та педагогіки термін «фасилітація» був введений американським психотерапевтом і педагогом К. Роджерсом для розрізнення трьох установок вчителя-фасилітатора: послідовний (правдивий, щирий); безумовне прийняття учнів, безумовне позитивне ставлення; емпатія, розуміння, погляд вчителя на внутрішній світ і поведінку кожного учня з власної внутрішньої точки зору (позиція учня) (Вишар, 2021: 68).

Сучасні вчені визначають поняття «фасилітація навчання» як специфічний вид педагогічної діяльності, метою якої є допомогти учням усвідомити самоцінність, підтримати їх прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації, сприяти особистісному зростанню, розкрити здібності. Фасилітація викладання є умовою розвитку продуктивності викладання або навчання та розвитку предмета в процесі навчання завдяки особливим стилям спілкування та власне особистості вчителя. Сучасні вчені визначають поняття «фасилітація навчання» як специфічний вид педагогічної діяльності, покликаний допомогти учням усвідомити свою самооцінку, підтримати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення та самоактуалізації, сприяти особистісному зростанню та продемонструвати компетентності. Сприяння навчанню – це розвиток продуктивності викладання чи навчання та умов для дисциплінарного розвитку в процесі навчання за допо-

могою спеціальних засобів спілкування та власне особистості вчителя.

Таким чином, навчання фасилітації як методики здоров'язбереження передбачає організацію процесу відновлення, підтримку клієнта у змінах на краще, враховуючи його погляди, інтереси, вплив умілого використання соціальної фасилітації та гальмування, тобто вибір середовища, відповідного для оточення клієнта. Людське оточення має сприяти, допомагати, стимулювати індивіда в процесі відновлення і, можливо, гальмувати певні процеси, такі як думки про кінець життя, самогубство тощо. Це, у свою чергу, вимагає системної співпраці з найближчим оточенням клієнта, його родиною та друзями.

Наступна методика навчання для збереження здоров'я – це та, яка створює атмосферу радості та успіху під час одужання. Застосування цієї технології в процесі реабілітації базується на дослідженнях минулих і сучасних вчених.

Однією з основних оздоровчих прийомів у навчально-виховному процесі, яка має пронизувати все навчальне середовище дитини, є любов до дитини. Тому Й. Корчак вчить батьків прислухатися до свого серця, не вимагати від дитини платити за зроблене, не дивитися далі проблем дитини, не принижувати її, будь-яким чином любити свою дитину, отримувати задоволення від спілкування з нею (Вишар, 2021: 79).

З педагогічної точки зору ситуація успіху – це цілеспрямована, організована сукупність умов, за яких як індивідуальна, так і колективна діяльність може досягти значних результатів. Це результат продуманих стратегій і тактик вчителів і сімей.

Досліджуючи можливість створення ситуацій успіху та щастя, В. Бакштановський вказував, що ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан, задоволений результатами навчання, фізичним чи моральним тиском, а виконавець є творцем явища. Успішна ситуація досягається, коли учень визначає цей результат як успіх. Основою освітньої технології створення успішних ситуацій є людино-орієнтований навчально-виховний процес, що продемонстровано в сучасних освітніх дослідженнях.

Виховання щастя також є особливо важливою технологією здоров'язбереження.

Г. Сковорода пропагує педагогіку та філософію щастя, стверджуючи, що людина повинна бути щасливою все життя і для цього їй слід знайти «відповідну роботу», тобто роботу, що відповідає інтересам, здібностям і цілям у житті. Щастя – це душевний спокій, тільки здорова душа – основа щастя.

Категорія «щастя» у філософії є досить складною, але, за згодою сучасного вченого Г. Васяновича, її можна визначити як стан людини, що характеризується переживанням внутрішнього задоволення власним існуванням, повнотою та сенсом життя, дотримання важливих цілей і мрій.

Позитивні емоції дозволяють досягти багатообіцяючого позитивного підходу в будь-якій складній ситуації, допомагають швидко знайти ресурси для вирішення проблем і уникнути негативного досвіду, а позитивні емоції можуть бути пов'язані з оптимальним психічним здоров'ям і суб'єктивним самопочуттям.

Поява особистого благополуччя слід розглядати як норму процесу одужання, першу ознаку його ефективності.

Наступна технологія здоров'язбереження – життєтворча педагогіка, яка базується на концепціях самоактуалізації, саморегуляції, самовдосконалення, саморозвитку, самосвідомості, самоствердження, відновлення, самопрогнозування, самоприйняття, самоаналізу. Самостійне планування власної діяльності, прийняття самостійних рішень та відповідальність за результати діяльності – це один із показників сформованості важливих особистісних здібностей.

Згідно з теорією життєтворчості, основним критерієм ефективності навчально-реабілітаційних процесів є високий ступінь ресурсної забезпеченості, з якою особистість свідомо будує своє життя.

Н. Богданова аналізує концепцію життя з соціально-філософської точки зору, з сильним акцентом на культуру життя, яка, з одного боку, передбачає вибір власного шляху та створення умов для його реалізації за запропонованих умов, на з іншого боку – на самореалізацію здійснення процесу, що визначає самостворення і творче перетворення навколишнього середовища.

Щоб бути творцем власного життя, навчитися розуміти навколишній світ, пристосовуватися до

складних умов сьогодення, потрібне вміння творити. Для творчого створення власного життя, розробки та реалізації сценаріїв особистого життя здобувається не лише необхідні знання, а й уміння, а в кінцевому підсумку, чи не найвище мистецтво – мистецтво жити. Уміння самостійно творити життя формується поступово і ґрунтується на розкритті творчого потенціалу саморозвитку особистості. Для цього необхідно створити оптимальні умови для духовно-творчого розвитку особистості під час реабілітаційного процесу. Такі умови сприяють створенню естетичних методик лікування.

Слово «естетична терапія» – це лікування душі через чуттєву сферу. У сучасному розумінні естетична терапія – це цілеспрямований стабілізуючий вплив на емоційну та чуттєву сфери людини, створення для неї психологічного комфорту та розкриття творчого потенціалу особистості. Естетичну терапію можна трактувати як природну систему комплексної психолого-педагогічної терапії, яка передбачає лікування звуком, природою, рухом, драмою, живописом, кольором, спілкуванням тощо, і має терапевтичний, психолого-педагогічний стабілізуючий вплив на здоров'я.

Методи естетичного лікування дозволяють не тільки правильно діагностувати особистісний розвиток кожного клієнта в процесі фізичної реабілітації, а й встановлювати між ними дружні стосунки в суспільстві, допомагають найближчому оточенню клієнта зрозуміти його, знайти ефективні засоби психологічної та виховної підтримки.

Висновки. Таким чином, ефективність процесу фізичної терапії багато в чому залежить від готовності фахівця з реабілітації використовувати психосоціальні та освітні технології здоров'язбереження, які дають знання про психологічні основи особистості та вміння організувати реабілітаційний процес відповідно до освітніх принципів і законів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишар Є. В. Теоретичні основи формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до використання здоров'язбережувальних технологій. *Електронний науковий журнал «Перспективи та інновації науки». Серія: «Психологія», «Педагогіка», «Медицина»*. Вип. 3. 2021. С. 12–21. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-3\(3\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-3(3)).

2. Вишар Є. В. Формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до застосування здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Полтавський інститут економіки і права. Полтава, 2021. 277 с.

REFERENCES

1. Vyshar Ye. V. (2021). Teoretychni osnovy formuvannia hotovnosti maibutnykh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii do vykorystannia zdoroviazberzhuvalnykh tekhnolohii [Theoretical foundations of the readiness of future specialists in physical rehabilitation to use health technologies]. *Elektronnyi naukovyi zhurnal "Perspektyvy ta innovatsii nauky"* (Seria "Psykhologhiia", "Pedagogika", "Medytsyna"). Vyp. № 3. 2021. S. 12–21. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-3\(3\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-3(3)). [in Ukrainian].

2. Vyshar Ye. V. (2021). Formuvannia hotovnosti maibutnykh fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii do zastosuvannia zdoroviazberzhuvalnykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti [Formation of readiness of future specialists in physical rehabilitation to use health-preserving technologies in professional activity]. (PhD Thesis), Poltava: Poltavskiyi instytut ekonomiky i prava. 2021. 277 s. [in Ukrainian].